

Vybrané modely vývoje sportovního talentu

Michal Vičar*

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Copyright: © 2016 M. Vičar. Toto je open access článek vydaný pod Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Východiska: Na talent ve sportu je obvykle v České republice nahlíženo jako na statický, v čase neměnný atribut. To kontrastuje se stále více uplatňovanou praxí v anglosaských zemích zdůrazňujících jeho měnitelnou povahu. Ta se promítá do modelů popisujících jeho vývoj. **Cíle:** Cílem studie je představit moderní modely vývoje sportovního talentu. **Metodika:** Srovnání a rozbor následujících modelů – Balyiho Model dlouhodobého rozvoje sportovce, Côtého Vývojový model sportovní účasti, Csikszentmihalyiho Model plynutí optimální odbornosti a Baileyho a Morleyho Model rozvoje talentu. **Závěry:** Moderní modely rozvoje sportovního talentu nahlíží na talent jako na dynamický, v čase se vyvíjející se fenomén. Jejich východisky jsou především Simontonův Emergeneticko-epigenetický model vývoje a Gagného Diferencovaný model talentu a nadání. Zatímco Balyiho model je především praktický, Côtého Vývojový model zdůrazňuje úlohu rodiny a promyšlené hry. Stejně jako Balyiho model uvádí periodizaci vývoje talentu. Csikszentmihalyiho model plynutí vysvětluje získávání zkušeností a vývoj sportovce v období puberty na základě struktury pozornosti a zážitku flow a Baileyho a Morleyho Model rozvoje talentu klade důraz na situační pojetí talentu a rozvoj schopností facilitujících na jeho růstu.

Klíčová slova: sportovní talent, promyšlené získávání zkušeností, promyšlená hra, vrcholná výkonnost, schopnosti, flow

Úvod

Tématu sportovního talentu a jeho optimálnímu rozvoji je v současnosti věnována stále větší pozornost. Je to na jedné straně důsledek stále se zvyšujícího tlaku na vrcholnou výkonnost i posun hranic lidských možností a na druhé straně úbytku zájmu o sportovní aktivity mezi dětmi v řadě zemí. Tento trend v České republice umocňuje přijatý školský zákon č. 561/2004 Sb., který v § 17 rozeznává a vymezuje vzdělávání talentovaných dětí a studentů. I proto vznikla řada modelů, které popisují talent a jeho rozvoj.

Velkého rozmachu dosáhl obor v relativně nedávné době, a to především v bývalé Německé demokratické republice (NDR). Intenzivně se mu věnovalo i mnoho vědců i v dalších zemích bývalého sovětského bloku. Sportovní úspěchy a počty medailí se prezentovaly jako kvalita péče o lid a o talentované i jako kvalita ekonomického systému. Přes kritizovaná negativa (jednostranný rozvoj, elitarismus, „dětská práce“, podpůrné prostředky apod.) bylo nesporným přínosem,

že se na problematiku identifikace talentu soustředila pozornost vědecké obce. I z výsledků bádání z této doby těží země, které po pádu železné opony převzaly štafetu – např. Německo, Austrálie, Velká Británie, Čína či USA, nebo JAR. Ty investují do tzv. *Programu identifikace a rozvoje talentu (Talent Identification and Development Programmes – TID)* nemalé zdroje ve snaze nalézt budoucí šampióny a poskytnout jim kvalitní podmínky pro růst.

Programy zaměřené na rozvoj talentu ve sportu jsou proto navrženy tak, aby identifikovaly mladé jedince s neobvyklým potenciálem pro budoucí úspěch ve vyšších sportovních úrovních a umožnily nábor těchto jedinců do programů rozvíjejících jejich talent. Účelem těchto programů je podle Vaeyense, Lenoira, Williamse a Philippaertse (2008) zvýšit potenciál sportovců prostřednictvím nejrozličnějších kroků navržených k urychlení rozvoje talentu. To zahrnuje zásahy vědních disciplín (medicíny, fyzioterapie, biomechaniky, psychologie), kvalitní trénink a možnost soutěžit, poradenství a sociální podporu, stejně tak jako efektivní rozvržení času.

Mnoho modelů a starší studie nedostatečně zohledňují psychologickou složku. Tou se dopodrobna zabývá

* Korespondenční adresa: Michal Vičar, Katedra společenských věd a managementu ve sportu, Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita, Kamenice 5, 625 00 Brno, Česká republika. E-mail: vicar@fsps.muni.cz

publikace *Sportovní talent – psychologická perspektiva* (Vičar, Protič, & Válková, 2014), ze které tento článek vychází.

Přístupy k vývoji talentu se dělí na *tradiční* a *moderní pohledy a modely*. Tradiční vývojové modely se především v sedmdesátých letech soustředily na identifikaci a selekci talentů. Vycházely ze statického náhledu na sportovní talent, kdy je talent považován za něco zcela vrozeného, v čase stabilního. Minimálně reflektovaly vývojové hledisko, k testování obvykle docházelo v relativně krátkém časovém období. Uplatňovaly se především v zemích Varšavské smlouvy – trenéři a sportovní vědci v NDR a sovětském bloku testovali malé děti na základních školách, aby u nich rozpoznali vlohy, které měly vést k úspěchu. Badatelé se pokoušeli identifikovat talent především pomocí fyziologických, motoricko-výkonových, technických a antropometrických atributů (Régnier, Salmela, & Russel, 1993). U nás v současnosti tento přístup reprezentuje Perič (2006), Perič a Kavalířová (2008) či Perič a Suchý (2010), v minulosti do značné míry pak např. Havlíček et al. (1971). Psychické aspekty byly vnímány jako okrajové, přesto se testovaly charakteristiky jako intelekt, temperament, či reaktivita a u některých sportů i odolnost vůči monotónní zátěži.

Moderní koncepce pak nahlíží na talent jako na dynamický koncept a daleko více zohledňují vývoj a psychologické hledisko.

Cíl

Cílem této přehledové studie je rozebrat a popsat vybrané moderní modely rozvoje sportovního talentu včetně jejich východisek.

Metodika

Tento text je zaměřen na komparaci a rozbor moderních modelů sportovního talentu a jejich východisek. Vybrány budou modely, které jsou obecně v anglicky mluvících zemích považovány za nejvlivnější. Současně byly vyhledávány informace v člancích, sbornících a knižních publikacích obsažených v databázích Web of Science, SCOPUS a na Google Scholar. Zadaná klíčová slova byla *sports talent, talent development, talent identification, deliberate practice, model of talent development*. Bylo vyhledáváno v anglickém a českém jazyce k roce 2014. Za model je považována reprezentace systému, vytvořená z konceptů využívaných k simulaci toho, co model představuje.

Výsledky

Na základě rozboru relevantní zahraniční literatury byly identifikovány následující modely:

- Côtého Vývojový model sportovní účasti;
- Csikszentmihalyiho Model plynutí optimální odbornosti;
- Balyiho Model dlouhodobého rozvoje sportovce;
- Baileyho a Morleyho Model rozvoje talentu.

Moderní modely vývoje sportovního talentu vycházející především z teoretických prací zabývajících se talentem obecně, a to především Simontona (1999) a jeho *Emergeneticko-epigenetický model vývoje talentu* (*Emergenic and Epigenetic Model*) a Gagného (2004) a jeho *Diferencovaného modelu talentu a nadání* (*Differentiated Model of Giftedness and Talent*). Velmi vlivná je také Bloomova (1985) studie a teorie vývoje talentů, z českých autorů pak koncepce Havlíčka et al. (1971), Hoška a Mana (1974) či Dovalila a Choutky (1991).

Côtého Vývojový model sportovní účasti navazuje na Bloomovu (1985) studii v periodizaci vývoje sportovce. Klade důraz na faktory ovlivňující rozvoj sportovce a jeho motivaci. Zabírá se především rolí rodiny, trenérů a dalších významných druhých. Zdůrazňuje nutnost promyšlené hry v počátečních obdobích vývoje. Csikszentmihalyiho Model plynutí optimální odbornosti se specializuje jen na jedno období stádia – v době puberty. Zdůrazňuje potřebu správného nastavení mysli u jedince – tak, aby byl schopný v rámci sportovní činnosti prožívat flow. Právě schopnost zažívat flow považuje za stěžejní pro rozvoj talentu. Balyiho Model dlouhodobého rozvoje sportovce také identifikuje jednotlivá období vývoje sportovce. Velmi prakticky popisuje, co by trenéři, rodiče, či samotní sportovci měli pro optimální rozvoj talentu v jednotlivých obdobích dělat. Na druhou stranu pozbývá teoretické zakotvení ostatních modelů. Baileyho a Morleyho Model rozvoje talentu se zakládá na dvou hypotézách – první hypotézou je důsledné rozlišování mezi potenciálem a výkonem, druhou pak, že vývoj talentu je multidimenzionální proces. Zdůrazňuje jeho nestabilní povahu. Oproti ostatním modelům komplexně identifikuje řadu faktorů a vlivů, které na rozvoj talentu působí.

Diskuse

V rámci diskuse nejprve popíšeme východiska moderních modelů vývoje talentu. Posléze se budeme zabývat hlubším rozбором samotných modelů.

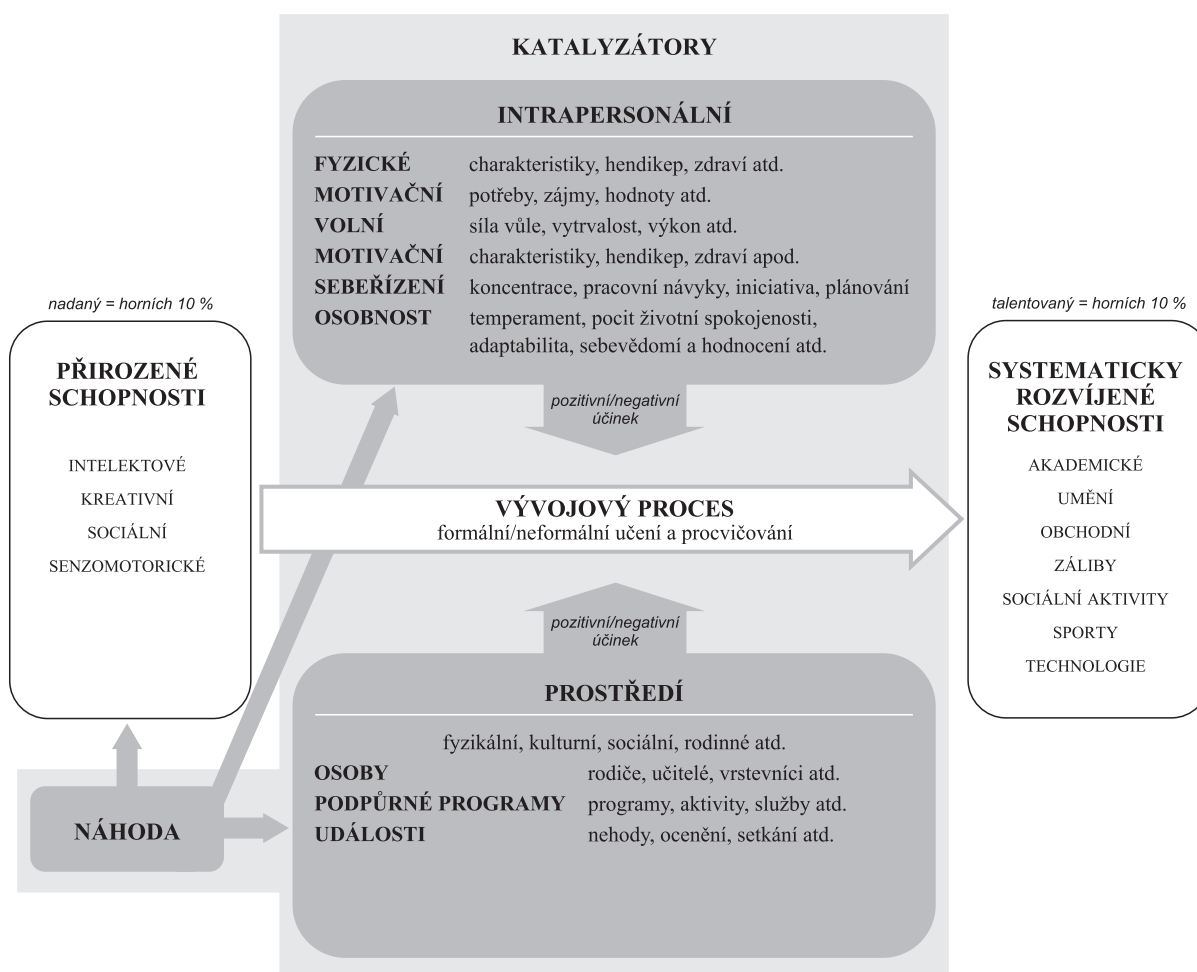
Východiska moderních modelů vývoje talentu

Diferencovaný model talentu a nadání

Gagné (1993, 2003, 2004, 2011) ve své koncepci a modelu talentu (Obrázek 1) hovoří o vlohách jako o vrozených jednotlivých předpokladech, které nazývá *přirozené schopnosti*. Za nadání pak považuje souhrn těchto vloh uplatnitelných v nějaké oblasti lidského snažení, přičemž vymezuje čtyři takové oblasti (intelektuální, sociální, tvořivé, senzomotorické). Zaujímá postoj, že právě pro úspěch ve sportovní oblasti jsou předpokladem vlohy především v senzomotorické oblasti. Talentem míní soubor schopností, které jsou výsledkem interakce vloh (přirozených schopností) a vlivů prostředí či tréninku. Jedná se tedy o rozvíjené nadání. Ve výsledné podobě talentu je tedy vždy obsažena zkušenostní složka. Dobře to dokumentuje následující teze: „*Nadání se vyznačuje potenciálem disponovat nadprůměrnými přirozenými schopnostmi, zatímco talent se vyznačuje nadprůměrným systematickým rozvojem těchto schopností označovaných*

v tomto případě jako kompetence (vědomosti a dovednosti)“ (Gagné, 2011, 11). To znamená, že zatímco nadání je v Gagného pojetí u člověka vrozené, talent člověka je jiný ve dvou letech a jiný v dospělosti. Neustále se vyvíjí a dokonce o něj můžeme postupem času i přijít. Sportovec může tak například mít kvalitativně jiný talent pro rychlobruslení ve dvanácti letech a jiný v osmnácti letech. Tento rozdíl lze vyjádřit také pojmy *genotypické nadání* (nadání) a *fenotypické nadání* (talent). Talent se z nadání postupně transformuje prostřednictvím zrání vloh, formálního a neformálního učení či procvičování. Nabývá pak rozličných forem v závislosti na tom, jaké aktivitě se jedinec věnuje. Pro porozumění tomuto vývojovému procesu Gagné (2004) doporučuje brát v úvahu další tři komponenty, které se na proceduře podílí. Tyto komponenty označuje jako *interpersonální katalyzátory*, *katalyzátory prostředí* a *náhodu*.

Mezi *intrapersonální katalyzátory* pak řadí například fyzické faktory (např. zdraví, struktura svalových

Obrázek 1. Diferencovaný model talentu a nadání (Gagné, 2004).

vláken, hendikep), motivační faktory (např. potřeby, zájmy) volní faktory (např. síla vůle, vytrvalost, či výkonová motivace), schopnost sebeřízení (např. koncentrace, schopnost plánování, exekutivní funkce), či osobnostní faktory (např. temperament, adaptabilita, docilita, intelektuální potenciál, apod.).

Jako *katalyzátory prostředí* uvádí vnější vlivy jako životní podmínky, vzory, klíčové události, rodinné a sociální prostředí, které působí na člověka.

Náhodě pak Gagné připisuje ze všech komponent největší důležitost. Významně ovlivňuje vzájemnou interakci jednotlivých faktorů. Především pak stojí v pozadí „dvou zásadních vrhů kostkou – vlastností, které dítě zdědí a prostředí, do něž se narodí“ (Gagné, 2004, 136).

S Gagného pojetím se u nás ztotožňuje například Dočkal (1983, 2005), když spojuje nadání s vlohami a talent s aktuálně se projevujícími specifickými činnostmi. Nadání tedy vztahuje spíše k dědičným dispozicím a talent již k rozvinutým, výchovou a prostředím ovlivněným projevům nadprůměrných schopností. V jeho pojetí lze však jen velmi obtížně odlišit talent od schopností projevených ve výkonu. Baker, Schorer a Cobley (2012) ke Gagného modelu poznamenávají, že jeho pojetí má sice jistou teoretickou významnost, ovšem z praktického hlediska identifikace sportovců s největším potenciálem má diferenciaci pojmů talent a nadání jen velmi malý přínos. Význam Gagného koncepcí podle nich spočívá především v popsání řady

faktorů, jejichž vzájemná interakce se na výsledné podobě talentu podílí. Na Gagného model částečně navazuje koncepce Hellera (1991) a Hellera a Hanyho (2004) využívaná především v německy mluvících zemích. Autor mezi pojmy nadání a talent nerozlišuje. V jejich *Mnichovském modelu nadání* (*Munich Model of Giftedness*, MMG) znázorňuje nadání jako multifaktorový konstrukt ovlivňovaný sítí nekognitivních činitelů (*například motivace, zájem, odolnost vůči stresu, centrální očekávání*) a sociálních činitelů – viz Obrázek 2. Spolu s prediktory – schopnostmi se podílí na podobě výkonnosti v jednotlivých oblastech lidské činnosti.

Emergeneticko-epigenetický model vývoje talentu

V posledních letech se ve sportu významně uplatňuje Simontonovo (1999, 2003, 2005) pojetí talentu, zdůrazňující jeho nestabilní povahu. Tento známý průkopník matematických rovnic se zabýval potenciálními aspekty, jež přispívají k vývoji talentu. Ten předpokládá, že jednoduché aditivní modely popisující talent jako výsledek setkání několika obecných faktorů, neumožňují dostatečně zachytit variabilitu tohoto jevu v populaci. Proto doporučuje, abychom k němu přistupovali jako k vícedimenzionálnímu a multiplikativnímu procesu.

V první, *emergenetické části* svého modelu Simonton (1999) hloubá nad povahou individuálních rozdílů utvářejících talent. Ve druhé, *epigenetické části* se

Obrázek 2. Mnichovský model nadání (MMG, Heller & Hany, 2004).

zabývá možnostmi, jakými se talent může rozvíjet. Talent je podle Simontona (1999, 2005) tvořen velkým množstvím vrozených, ale i získaných komponent, jejichž optimální konfigurace vyplývá přímo z požadavků daného oboru. Tyto komponenty mohou být jak obecné (např. pohybová inteligence), tak specifické (např. tělesná výška, struktura svalových vláken). Vhodnost jejich kombinace podmiňuje úspěch v jakékoli oblasti lidské činnosti, tedy i sportu. Simon-ton (1999) však nepředpokládá aditivnost těchto komponent, tedy to, že se jejich účinky sčítají. Spíše se domnívá, že se jejich vlivy násobí – že jsou multiplika-tivní. To v praxi znamená, že případnou nízkou úroveň některého významného atributu lze jen velmi obtížně kompenzovat, a talent se projeví jen v omezené míře.

Simonton (1999) dále tvrdí, že:

- a) různé atributy talentu se vyvíjí nezávisle na sobě,
- b) u každého jedince probíhá tento vývoj atributů odlišně.

Z toho vyvozuje závěry o charakteru vývoje talentu:

1. Díky různé rychlosti dozrávání nezbytných komponent se talent může projevit jak časně, tak pozdně – v závislosti na tom, kdy začne dozrávat poslední nezbytná komponenta.
2. Z tohoto důvodu lze talent u člověka jen velmi obtížně identifikovat, vždy budeme hodnotit pouze momentální stav.
3. Postupně bude kvůli dozrávání komponent přibývat talentovaných jedinců, a naopak se budou objevovat lidé, kteří talent ztratili díky novým požadavkům daného oboru.
4. Poněvadž se jedná o multiplikativní model, znamená to, že pokud je u jakéhokoli konkrétního atributu hodnota nula, či bude velmi nízká, vysoce rozvinutých schopností nelze dosáhnout.

Právě na základě Simontona (1999) a Gagného (1993) a dalších autorů jsme redefinovali talent pro sportovní oblast v ČR. Jsme přesvědčení, že se jedná o potenciál k budoucímu výkonu. Talent chápeme dynamicky – jako vyvíjející se fenomén podléhající působení zrání, náhody, prostředí či procvičování. Vlivy komponent, ze kterých se talent skládá, mají multiplikativní povahu. Talent se vztahuje ke konkrétní oblasti lidské činnosti a jen menšina lidí je talentovaná. Předznamenává množství vynaloženého úsilí nutného k dosažení určité výkonnostní úrovně i její maximální výši. Zahrnuje jak vrozené vlohy, tak i další vlivy nutné k výkonnostnímu růstu sportovce – především psychické rysy a vlastnosti. Hranice talentovanosti je určována arbitrárně.

Bloomova stádia vývoje talentu

Na rozdíl od Gagného (1993) a Simontona (1999) se Bloom (1985) spíše než povahou talentu zabývá popisem jeho vývoje a deskripcí jednotlivých stádií, kterými jedinec prochází. Podrobně analyzoval kariéry sto dvaceti špičkových atletů, hudebníků, umělců a vědců. U svých respondentů retrospektivně zkoumal jejich vývoj od raného dětství až po dosažení expertní úrovně. Poskytl důležitý náhled do problematiky jak například olympijští plavci, tenisoví hráči světového formátu, koncertní pianisté, sochaři, významní matematici a výzkumní neurologové dosahují výjimečných výkonů ve svých disciplínách. Konstatoval, že spíše než výjimečné vlohy (ty byly identifikovány v předpubertální fázi života pouze u asi 10 % z jeho respondentů) je pro rozvoj expertních dovedností důležitější série na sebe navazujících drobných úspěchů, odevzdání se cíli a objem a kvalita podpory a tréninku, který poskytují rodiče, učitelé a trenéři.

U zkoumaných jedinců identifikoval tři vývojová stádia:

1. Rané období a stadium iniciace (Early Years and Stage of Initiation);
2. Střední období a stadium vývoje (Middle Years and Stage of Development);
3. Pokročilé období a stadium přerodu k dokonalosti (Late Years and Stage of Perfection).

1. Rané období a stadium iniciace

Toto stadium charakterizují hravé a zábavné aktivity. Bloom (1985) zjistil, že děti zapojené do této iniciační fáze spoléhaly především na své učitele a trenéry. Ti se snažili děti povzbuzovat, aby do činností vkládaly větší úsilí, ale nesoustředily se tolik na dosažení výsledku. Poskytovali vedení nezbytné pro to, aby děti mohly provádět dané aktivity a dařilo se jim učit se novým dovednostem. Bloom také zjistil, že rodiče byli zdrojem pozitivní energie a motivace. Poskytovali svým dětem podporu, stimulovali jejich zájmy, sdíleli s nimi jejich nadšení.

2. Střední období a stadium vývoje

V tomto stadiu si účastníci již vybrali konkrétní činnost nebo sport. Jejich snaha začala mít vážnější charakter a byli nyní daleko více oddáni svému cíli. Učitelé a trenéři byli lépe technicky vybaveni a laskavý vztah, který měli s dětmi během stádia iniciace, nahradil vzájemný respekt. Učitelé a trenéři zdůrazňovali rozvinutí správné techniky a vyžadovali píli a disciplínu. Účastníci se začali více orientovat na dosažení úspěchu a soutěž se stala klíčovým měřítkem pro posouzení pokroku. Rodiče se museli obětovat, omezit ostatní

aktivitu a poskytnout jak morální tak finanční podporu pro udržení dítěte u vybrané aktivity.

3. Pokročilé období a stadium převodu k dokonalosti
Podle Blooma (1985) právě v tomto stadiu jedinci dosahují vrcholového výkonu. Za své vybrané aktivity zcela převzali odpovědnost a ty zastávaly dominantní roli v jejich životech. Více pozornosti začalo být kladeno na učení se značně specializovaným a specifickým dovednostem a účastníci byli ochotni investovat nezbytný čas a úsilí k dosažení vysokých výkonnostních cílů. Došlo také ke změnám v úlohách učitelů a trenérů. Ti fungovali spíše jako rádci, ale současně na jedince kladli velké nároky. Rodiče zastávali spíše vedlejší roli.

Bloom (1985, 538) konstatuje, že: „K plnému dosažení zralého a komplexního talentu je třeba mnoho let a různých fází vývoje. Bez ohledu na to, jak je jedinec vyspělý ve věku deseti nebo jedenácti let, pokud nevydrží v procesu rozvoje talentu po dobu mnoha let, bude předstižen těmi, kteří vytrvají. Pokud chce jedinec dosáhnout nejvyšší možné úrovně rozvinutí svých schopností v daném oboru, dlouhodobá oddanost oblasti talentu a rostoucí vášně pro rozvoj tohoto talentu jsou zásadní.“

Na tuto skutečnost později odkazují inspirativní studie Ericssona (2000, 2004) a jeho týmu (Ericsson, Krampe, & Tesch-Römer, 1993; Ericsson & Lehmann, 1996) zaměřující se na úlohu trénování či procvičování ve rozvoji potencionálně nadaných jedinců. Ve svých výzkumech elitních sportovců, hudebníků, umělců atd. Ericsson et al. (1993) vypořozovali, že i když měli jedinci přístup k podobnému tréninkovému prostředí, objevily se velké rozdíly ve výkonu. Zjistil, že největší progres se objevil tam, kde se jedinci zapojili do přesně definovaných činností správné úrovně obtížnosti, obdrželi kvalitní zpětnou vazbu a dostali možnost tuto aktivitu opakovat a napravovat své chyby. Tyto klíčové činnosti označil jako *promyšlené získávání zkušeností (deliberate practice)*. Termín Ericsson et al. (1993) definují jako příslušné, monotónní a namáhavé činnosti prováděné s konkrétním cílem zlepšení daného výkonu. Je třeba podotknout, že tyto aktivity nemají nic společného s rekreační hrou či soutěží, nejsou motivující a nemusí být příjemné. Ericsson et al. (1993) odhadují, že experti stráví 10 let nebo 10 000 hodin promyšleným získáváním zkušeností, než dosáhnou výjimečného výkonu. Tento předpoklad je v současnosti ve sportu znám jako „pravidlo deseti let tréninku“ nutných k dosažení maximální výkonnostní úrovně. Ericssonova teorie je

pak v různých podobách reflektována v nejvlivnějších moderních teoriích vývoje talentu.

Moderní modely vývoje sportovního talentu

Na myšlenkách a pracích Gagného (1993), Simon-tona (1999) či Blooma (1985) staví moderní modely vývoje sportovního talentu, které ve světě reprezentují především koncepce Côtého (1999), Csikszentmihalyie, Rathunde a Whalena (1993), Balyiho (2002), Baileyho a Morleye (2006).

Côtého vývojový model sportovní účasti

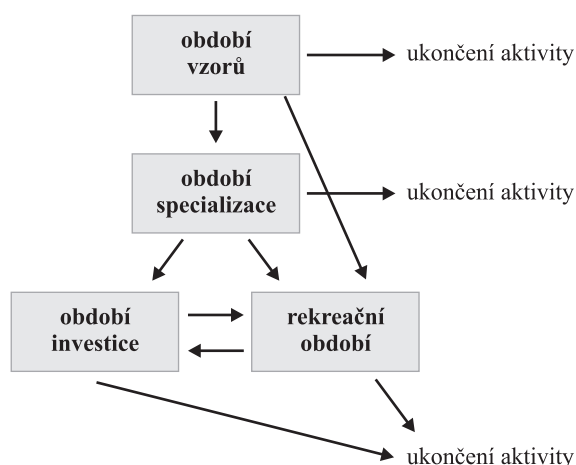
Côté (1999) ve svém vývojovém modelu (*Developmental Model of Sport Participation*) do značné míry vycházel z Bloomovy (1985) práce. Na rozdíl od něj se však zaměřil pouze na sportovní oblast. Pokusil se také lépe osvětlit roli rodiny ve vývoji mladých atletů. Konkrétně se zajímal o to, jakým způsobem rodiny podporují děti při iniciaci a jak se podílejí na rozvoji expertní výkonnosti. Svůj model rozdělil do tří etap, které částečně korespondují s Bloomovým modelem. Jsou to následující stádia:

1. Období vnímání vzorů (Sampling Years);
2. Období specializace (Specialization Years);
3. Období investic (Investment Years).

Kromě těchto tří etap Côté (1999) také definoval stadium *rekreačního období (Recreational Years)*. To vztahoval buď na děti, nebo na sportovce, kteří se nemohli, nebo se nechtěli aktivně účastnit vrcholového sportu, případně chtěli vyzkoušet více sportovních disciplín. Tato etapa je charakterizována jako fáze „potěchy“, kdy se jedinec může věnovat více sportům a aktivitám. Cílem obvykle bývá radost z činnosti, potřeba osobního růstu či snaha zůstat aktivní a udržet si zdravý životní styl. Především v době přechodu mezi jednotlivými fázemi, ale i v jejich průběhu, hrozí u jedince ukončení sportovní aktivity. Právě proto Côté zdůrazňuje nutnost vytvořit si ke sportu hluboký vztah, který takovýmto odchodům preventivně brání. Côtého model znázorňuje Obrázek 3.

1. Období vnímání vzorů

V tomto období byly děti podněcovány rodiči, aby experimentovaly s různými sporty, aktivitami a hrami, aby měly příležitost pohybové vzory vnímat, napodobovat. Přednější než dosažení konkrétních sportovních výkonnostních cílů je jejich zábavnost. Důraz je kladen spíše na užitek než na soutěž – především pak na *promyšlenou hru* (Côté & Hay, 2002). Tato zábavná a emočně kladná aktivita podporuje [oproti Ericssonově et al. (1993) *promyšlenému získávání zkušeností*] vytvoření pozitivního vztahu ke sportu jako takovému.

Obrázek 3. Côtého model sportovní účasti (1999).

Během období napodobování vzorů je úkolem rodičů a trenérů tyto vzory dětem zprostředkovávat, vytvářet příležitosti pobavit se, rozvíjet jejich elementární pohybové dovednosti a především jim pomoci získat pozitivní postoj k pohybovým aktivitám jako takovým.

2. Období specializace

V tomto stadiu se sportovci obvykle specializují na jednu nebo dvě sportovní disciplíny. Obvykle činí tuto volbu okolo věku 13 let a jejich rozhodnutí jsou často ovlivněna vrstevníky, trenéry, staršími sourozenci či rodiči, stejně tak jako vnitřním potěšením a úspěchem, které prožívají v rámci konkrétního sportu. Prostředí pro rozvoj vloh a schopností je více strukturované, ale zůstává zábavné a radostné. Rodiče jsou vtaženi do procesu v různých podobách – od diváka přes rádce až po trenéra. Současně do svých potomků investují čas a peníze a tímto způsobem podporují jejich aktivní angažovanost.

3. Období investic

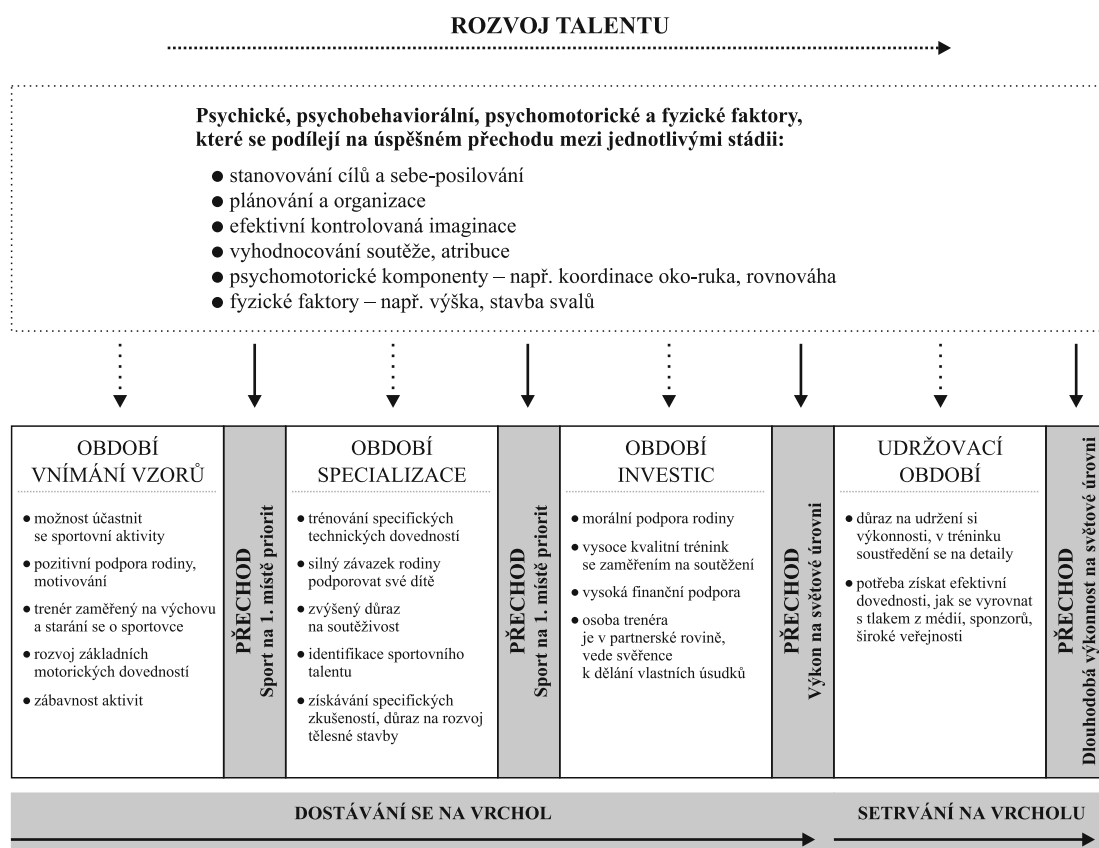
Tato fáze je podobná Bloomově stadiu dokonalosti (Bloom, 1985), ve kterém se účastníci intenzivně věnují tréninku. Mladí sportovci se v této fázi zajímají především o dosažení elitní výkonnostní úrovně v jednom, nebo dvou sportech. Doba, kdy dosahují počátku tohoto stádia, je značně individuální. Autoři však uvádějí, že obvykle tomu bývá okolo věku 15 let. Tato hranice se však liší v závislosti na sportu či sportovní disciplíně. Klíčovou komponentou je rozvinutí dovedností a strategií pro soutěž a promyšlená hra je zcela nahrazena promyšleným získáváním zkušeností, tréninkem. Stejně jako v období specializace rodiče projevují velký zájem o kariéru svých potomků a poskytují jim emocionální a finanční podporu pro udržení angažovanosti ve vybraném sportu. Také

jim pomáhají vyrovnat se s překážkami (např. zranění, neúspěch, nedostatek motivace, tréninkové vedení). Dopad takového působení však nemusí být vždy pozitivní, především v případě příliš ambiciózních rodičů, jak dokumentují například případové studie Mudráka (2009, 2011).

Côtého stádia doplnila Durand-Bush (2000) *udržovací období* (*Maintenance Years*). To charakterizoval jako období po získání zlaté medaile na olympijských hrách nebo ve světovém přeboru. V této fázi sportovci dosahují nejvyšší výkonnostní úrovně ve svém sportu. Je na ně obvykle vyvíjen tlak, aby si udržovali špičkovou výkonnost. Musí si vytvořit osobní strategie, jak se vypořádat s rozptylujícími vlivy tak, aby zůstali motivováni a předcházeli „okopírování“ svých klíčových dovedností protivníky. Cíl tréninku se modifikuje z kvantitativního na kvalitativní, kdy sportovci vynakládají větší úsilí na zlepšení každého mikroskopického aspektu svého výkonu (Durand-Bush, 2000). Existence tohoto stádia byla potvrzena v novější studii MacNamary, Buttona a Collinse (2010), kteří provedli rozhovory se sportovci světové úrovně. Téměř všichni respondenti vypovídali o tlaku, který pocítili jako důsledek svého prvenství a snahy si toto prvenství udržet. Byli si také vědomi role psychologických procesů při vypořádávání se s tímto tlakem. Hlavní myšlenky Côtého přístupu obohacené o udržovací období popisuje Obrázek 4 [podle Abbottové a Collinse (2004) přeložil Vičar et al. (2014)].

Côtého model (1999) transformoval Wylleman a Lavallee (2004) do podoby „*modelu přechodů*“ (*Model of Transition*) ve vývoji motivační struktury zahájení sportovní činnosti, adherence a směřování k uplatnění ve vrcholovém sportu (Wylleman & Lavallee, 2004). Toto pojetí rozvíjí a prosazuje i Stambulova, Alfermann, Côté a Statler (2009). Podstatou modelu je formulace jednotlivých vývojových úkolů jednotlivých vývojových etap a jejich zakomponování do pohybových her a pohybových činností od dětství až po etapu vrcholového sportu a stádia involuce. I když toto pojetí je prezentováno jako nové, moderní, pochází už ze 70. let minulého století. Původní Puniho myšlenka byla rozpracována pod vedením M. Vaňka a V. Hoška (Válková, 2007). Etapy vývoje motivační struktury v celoživotním vývoji reflektují jak spontánní detekci pohybově nadaných, tak jejich kultivaci a směřování k profesnímu vrcholovému sportu ve vztahu k primární či sekundární motivaci, funkci rodičů či trenérů. Charakteristiky vývojových etap jsou zářímány termíny:

- I. – *prvotní expanze* (rané sportovní socializace),
- II. – *výběrové sebeuplatnění*,

Obrázek 4. Model vývoje talentu podle Abbottové a Collinse (2004). Přeložil Vičar et al. (2014).

- III. – *stabilizace*,
- IV. – *involve*.

V mezidobích, v přechodech, bez ohledu na talentovanost či netalementovanost, dochází ke ztrátě účasti ve sportu či k transformaci k rekreačním aktivitám.

Csikszentmihalyiho model plynutí optimální odbornosti

Csikszentmihalyi, Rathunde a Whalen (1993) se zabývali studiem myšlenek, chování a zkušeností jedinců, kteří dospěli do stádia, které Bloom (1985) nazval středním obdobím a které Côté (1999) označil jako období investic. Provedl čtyřletou studii zahrnující 208 středoškolských studentů excelujících v oblastech atletiky, výtvarného umění, matematiky, hudby a vědy. Zkoumal vliv osobnostních rysů, působení rodiny, vzdělání a společenského prostředí na vývoj talentu. Na základě tohoto výzkumu vytvořil *Model plynutí optimální odbornosti (The Flow Model of Optimal Expertise)*. Ten vychází z předpokladu, že rozvoj talentu vyžaduje specifické nastavení mysli, založené na zvycích získaných v raném dětství, takže se spíše zdá, že se jedná o charakterovou vlastnost.

Toto nastavení mysli je nazýváno *komplex struktury pozornosti (complex of attentional structure)*.

Ta je dále definována za pomoci dialektického modelu dvou protikladných termínů – *integrace a diferenciacie (integration, differentiation)*. Tvrdí totiž, že lidé potřebují nejprve rozlišit nové výzvy v okolním prostředí, nejlépe takové, které jsou jen o trochu náročnější, než je aktuální stav jejich schopností a dovedností (*diferenciacie*). Zvládání těchto výzev pak vyvolává příjemný zážitek *flow*. Současně takto nabývají (*integrace*) nové schopnosti a dovednosti, což člověku poskytuje novou platformu pro budoucí diferenciaci a hledání náročnějších výzev.

Dalším důležitým zjištěním studie Csikszentmihalyiho, Rathundeho a Whalena (1993) bylo, že když jedinci zažijí při vykonávání nějaké činnosti *flow*, pravděpodobnost, že budou pokračovat v dané aktivitě a potažmo rozvíjet svůj talent, se podstatně zvyšuje. Tento stav je totiž vnitřně motivující zkušeností, je to emočně pozitivní a odměňující pocit. Horolezci například uváděli, že možnost prožít *flow* je motivovala k aktivnímu angažování se v tomto vysoce riskantním sportu (Delle Fave, Bassi & Massimini, 2003). Naopak Csikszentmihalyi et al. (1993) tvrdí, že mnoho jedinců

se sportem končí, protože nikdy flow ve spojitosti se svou disciplínou neprožilo. Tím chce jen podtrhnout důležitost vlivu *flow* na vývoj talentu.

Balyiho model dlouhodobého rozvoje sportovce

Model LTAD (*Long-Term Athlete Development*), založený na myšlenkách a teoriích Istvana Balyiho (2001, 2002) je za poslední roky pravděpodobně nejvlivnějším modelem rozvoje sportovního talentu v Británii i Kanadě. Je totiž ze všech modelů nejpraktičtější zaměřený a nejsnáze aplikovatelný do praxe. Tuto skutečnost podtrhuje fakt, že všechny významné řídicí orgány pro sport v této zemi byly požádány, aby přijaly LTAD a propagovaly jej mezi svými členy (Bailey et al., 2010). Primárním cílem tohoto modelu je vygenerovat co nejvyšší počty sportovců schopných podávat vrcholové výkony. Jeho součástí je ale rovněž poskytnout solidní platformu pro trenéry a sportovce na všech výkonnostních úrovních, tak aby se plně rozvinul jejich potenciál a aby se sportu věnovali dlouhodobě (Balyi, 2001). Celkově se dá model LTAD popsat jako fyziologicky orientovaný vývojový model (Bailey et al., 2010).

Dlouhodobý rozvoj vloh je podle Balyiho (2001) nutným základem pro optimální využití potenciálu. Tento rozvoj je rozčleněn do jednotlivých fází (Tabulka 1), kterými účastníci procházejí. Ty se liší podle povahy sportovní disciplíny. Balyi, podobně jako řada jiných autorů, rozlišuje sporty na základě rané a pozdější specializace. U sportu pozdější specializace Balyiho model akcentuje všestrannější zaměření tréninku a zdůrazňuje nutnost rozvoje elementárních pohybových dovedností v raných fázích. Povšimněme si, že podle Balyiho sporty s ranou specializací nevyžadují fundamentální fázi, zatímco sporty s pozdější specializací zahrnují všechna stádia. Zajímavé je, že k podobným závěrům u nás již mnohem dříve dospěl Hošek (in Hošek & Man, 1974; Macák & Hošek, 1989).

Balyiho (2001) práce je v prvé řadě určena trenérům a jejich instruktorům – nejedná se o vědeckou

publikaci. Skutečností tak zůstává, že model LTAD neprošel obvyklou procedurou ověření kvality vědecké práce, což kritizují zejména Bailey et al. (2010). To samo o sobě zavdává pochybnosti o Balyiho teoretických postulátech i o jejich reálném dopadu na sportovní trénování v praxi a podtrhuje tak nutnost jejich verifikace.

Baileyho a Morleyho model rozvoje talentu

Model (*Bailey and Morley's Model of Talent Development*, Bailey, Dismore, & Morley, 2009; Bailey, Tan, & Morley, 2004; Bailey & Morley, 2006) byl vytvořen na bázi rozsáhlého empirického výzkumu procesů vývoje talentu v hodinách tělesné výchovy na školách. Model lze popsat pomocí několika *výroků – hypotéz*. První hypotézou je důsledné rozlišování mezi potenciálem a výkonem. Autoři tvrdí, že redukovat identifikaci talentu na úroveň momentálního výkonu je chybou. Vzhledem k tomu, že individuální vývoj je výsledkem interakce mezi vlohami a sociálním a kulturním prostředím, je mylné předpokládat korelaci mezi vlohou a výkonem. Z hlediska vývoje talentu je proto momentální výkon jen slabým indikátorem dané vlohy, neboť její projev je ovlivněn mnoha dalšími faktory, jako jsou např. trénink, rodičovská podpora (včetně finanční) či vliv kulturního kontextu a společenských hodnot (Bailey et al., 2010).

Druhá hypotéza uvádí, že vývoj talentu je multidimenzionální proces zahrnující řadu faktorů. Bailey a Morley (2006) rozlišují mezi schopnostmi a progresivním promítnutím těchto schopností do dovedností a následně do formalizovaných výsledků. Tyto schopnosti se rozvíjejí v rámci jistých disciplín, které jsou (někdy) kombinovány a dále rozvinuty do konkrétních projevů, jako je např. sportovní úspěch. Mezi tyto schopnosti patří:

1. fyzické schopnosti (projevují se prostřednictvím pohybu a výkonu zakládajícím se na fyzických schopnostech);
2. interpersonální schopnosti (projevují se v sociálním kontextu a jsou základem např.

Tabulka 1
Fáze modelu LTAD (Stafford, 2005)

Raná specializace	Pozdější specializace
Zahájení soustavného tréninku	Fundamentální
Trénink se zvýšeným úsilím	Zahájení soustavného tréninku
Trénink na závody a soutěže	Trénink se zvýšeným úsilím
Trénink s důrazem na vítězství	Trénink na závody a soutěže
Ukončení aktivní sportovní dráhy	Trénink s důrazem na vítězství
	Ukončení aktivní sportovní činnosti

- pro vůdcovství, týmovou práci a další podobné koncepty);
3. intrapersonální schopnosti (projevují se individuální schopností sebeovládání, emoční inteligencí, vyrovnaností inhibičních a excitačních procesů, výkonovou motivací);
  4. kognitivní schopnosti (projevují se taktickou průpravou a porozuměním a znalostí hlavních konceptů sportovní přípravy, schopností sebereflexe);
  5. kreativní schopnosti (projevují se plynulostí reakcí na zadané úkoly, originalitou, citem k řešení problémů).

Autoři tento multidimenzionální rámec navíc podtrhují tvrzením, že úspěch v tělesné výchově (a sportu obecně) je třeba chápat spíše jako projev širokého spektra schopností než jenom pouhé fyzické zdatnosti, která zpravidla dominuje postupům při identifikaci a rozvoji talentu (Bailey et al., 2010).

Třetí hlavní hypotézou je tvrzení, že promyšlené získávání zkušeností a trénink má naprosto zásadní význam v kultivaci talentu. Autoři proto zdůrazňují nezbytnou roli extenzivního promyšleného získávání zkušeností pro dosažení vrcholové výkonnosti.

Závěr

Zatímco tradiční přístupy a modely vývoje sportovního talentu se zakládají na statickém náhledu na talent, moderní modely, které se v současnosti stále více ve sportovní oblasti uplatňují, vychází z dynamické koncepce. Základními východisky moderních přístupů jsou obecné teorie o povaze talentu, a to především práce Gagného (2004) a Simontona (1999). Gagné zdůrazňuje jednotlivé faktory ovlivňující a facilitující na proměně vrozených vloh v talent, zatímco Simon-ton akcentuje skutečnost, že talent se skládá z různých komponent. Každý typ talentu zahrnuje odlišné komponenty, jejichž vlivy se pro jeho výslednou podobu násobí. Některé tyto komponenty jsou získané, jiné vrozené, jejich vývoj probíhá nelineárně a do značné míry nezávisle na sobě. Bloom (1985) pak popisuje jednotlivá stadia, kterými talentovaný jedinec prochází. Jako rozhodující kritérium pro dosažení špičkové výkonnosti identifikuje sérii drobných úspěchů, jakožto motivačního činitele k vynakládání enormního úsilí a uskutečňování intenzivního tréninku. Kvalitou tohoto úsilí se pak zabývají Ericsson, Krampe a Tesch-Römer (1993), když stanovuje 10ti leté pravidlo či pravidlo 10 000 hodin věnovaných promyšlenému

získávání zkušenosti jako nutné podmínky k dosažení špičkové výkonnosti.

Oproti tomu v moderních koncepcích přímo ze sportovní oblasti zdůrazňuje Côté (1999) význam zábavy spojené se sportováním v raném dětství. Za klíčový aspekt budoucího dospělého vrcholového výkonu považuje vytvoření vztahu ke sportu a vývin elementárních pohybových dovedností. Toho lze dosáhnout za využití souboru činností, které označuje jako promyšlenou hru o které tvrdí, že především v rané fázi vývoje sportovce je pro dítě vhodnější než Ericssonovo promyšlené získávání zkušenosti.

Csikszentmihalyiho, Rathundeho a Whalena (1993) model flow – plynutí pak poukazuje na význam prožitku flow a procesů integrace a diferenciaci na sportovní růst v kritickém období puberty a rané adolescence, kdy u jedinců dochází k snižování zájmu o sportovní činnost. Balyiho (2001) koncepce je ze všech modelů nejsnáze aplikovatelná v praxi, navrhuje konkrétní návod činností k optimalizaci rozvoje sportovního talentu, na druhou stranu pozbývá širší teoretické zakotvení. Tento deficit pak kdo značně míry kompenzuje pojetí Baileyho a Morleye (2006), když zdůrazňuje především situační pojetí výkonu.

Celkově lze konstatovat, že moderní modely vývoje talentu oproti tradičním pojetím více využívají psychologické koncepty, zdůrazňují důležitost psychických vlastností a rysů a mentálních dovedností (např. motivace, zábavnost, flow, koncentraci) a jejich rozhodující podíl na sportovním růstu. Současně akcentují multidisciplinární přístup a zohledňují dynamickou povahu schopností a jejich rozvoj.

Referenční seznam

- Abbott, A., & Collins, D. (2004). Eliminating the dichotomy between theory and practice in talent identification and development: Considering the role of psychology. *Journal of Sports Sciences*, 22, 395–408.
- Bailey, R., Collins, D., Ford, P., MacNamara, A., Toms, M., & Pearce, G. (2010). *Participant development in sport: An academic review*. Great Britain: Sports Coach UK, National Coaching Foundation.
- Bailey, R., Dismore, H., & Morley, D. (2009). Talent development in physical education: A national survey of practices in England. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14, 59–72.
- Bailey, R., & Morley, D. (2006). Towards a model of talent development in physical education. *Sport, Education and Society*, 11, 211–230.
- Bailey, R. P., Tan, J., & Morley, D. (2004). Talented pupils in physical education: Secondary school teachers' experiences of identifying talent within the "Excellence in cities" scheme. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 9(2), 133–148.

- Baker, J., Schorer, J., & Cobley, S. (2012). *Talent identification and development in sport: International perspectives*. Abingdon, UK: Routledge.
- Balyi, I. (2001). Sport system building and long-term athlete development in British Columbia. *Coaches Report*, 8, 22–28.
- Balyi, I. (2002). Long-term athlete development: The system and solutions. *Faster, Higher, Stronger*, 14, 6–9.
- Bloom, B. S. (1985). *Developing talent in young people*. New York, NY: Ballantine Books.
- Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *Sport Psychologist*, 13, 395–417.
- Côté, J., & Hay, J. (2002). Children's involvement in sport: A developmental perspective. In J. Silva & D. Stevens (Eds.), *Psychological Foundations of Sport* (pp. 484–502). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Csikszentmihalyi, M., Rathunde, K., & Whalen, S. (1993). *Talented teenagers: The roots of success and failure*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Delle Fave, A., Bassi, M., & Massimini, F. (2003). Quality of experience and risk perception in high-altitude rock climbing. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15, 82–98.
- Dočkal, V. (1983). K problémom definovania pojmov nadanie a talent. *Československá psychologie*, 23(2), 120–137.
- Dočkal, V. (2005). *Zaměřeno na talenty aneb nadání má každý*. Praha: LN.
- Dovalil, J., & Choutka, M. (1991). *Sportovní trénink*. Praha: Olympia.
- Durand-Bush, N. (2000). *The development and maintenance of expert performance. Perceptions of Olympic and World Champions* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Ottawa, Faculty of Health and Science, Ottawa.
- Ericsson, K. A. (2000). How experts attain and maintain superior performance: Implications for the enhancement of skilled performance in older individuals. *Journal of Aging and Physical Activity*, 8, 366–372.
- Ericsson, K. A. (2004). Deliberate practice and the acquisition and maintenance of expert performance in medicine and related domains. *Academic Medicine*, 79, 370–381.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100, 363–406.
- Ericsson, K. A., & Lehman, A. C. (1996). Expert and exceptional performance: Evidence of maximal adaptation to task constraints. *Annual Review of Psychology*, 47, 273–305.
- Gagné, F. (1993). Constructs and models pertaining to exceptional human abilities. In K. Heller, F. Mönks, & A. H. Passow (Eds.), *International handbook of giftedness and talent* (pp. 69–87). New York, NY: Pergamon Press.
- Gagné, F. (2003). Nature and nurture of giftedness. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (3rd ed.) (pp. 45–49). NJ: Pearson Education.
- Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High Ability Studies*, 15(2), 119–147.
- Gagné, F. (2011). Academic talent development and the equity issue in gifted education. *Talent Development & Excellence*, 3, 3–22.
- Havlíček, I. et al. (1971). *Športová príprava mládeže* (Metodický list). Bratislava: Ústredný výbor Slovenskej telovýchovnej organizácie.
- Heller, K. A. (Ed.) (1991). *Begabungsdagnostik in der Schul und Erziehungsberatung* [Identification of Gifted Students]. Bern: Huber.
- Heller, K. A., & Hany, E. (2004). Identification of gifted and talented students. *Psychology Science*, 46, 302–323.
- Hošek, V., & Man, F. (1974). *Psychologie pro cvičitele a trenéry*. Praha: Československý svaz tělesné výchovy, Olympia.
- Macák, I., & Hošek, V. (1989). *Psychologie tělesné výchovy a sportu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- MacNamara, A., Button, A., & Collins, D. (2010). The role of psychological characteristics in facilitating the pathway to elite performance. Part 1: Identifying mental skills and behaviours. *The Sport Psychologist*, 24, 52–73.
- Mudrák, J. (2009). *Cesty k vrcholu: Faktory rozvoje výjimečného výkonu* (Doctoral Dissertation). Retrieved from http://is.muni.cz/th/44406/fss_d/Disertacni_prace_JMudrak.pdf
- Mudrák, J. (2011). „He was born that way“: Parental constructions of giftedness. *High Ability Studies*, 22(2), 199–217.
- Perič, T. (2006). *Výběr sportovních talentů*. Praha: Grada Publishing.
- Perič, T., & Kavalířová, G. (2008). Kvalitativní analýza talentovanosti – aneb co je určující pro hráče ledního hokeje? *Česká kinantropologie*, 12(3), 34–46.
- Perič, T., & Suchý, J. (2010). *Identifikace sportovních talentů*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Régner, G., Salmela, J. H., & Russell, S. J. (1993). Talent detection and development in sport. In R.N. Singer, M. Murphey, & I. K. Tennant (Eds.), *Handbook of research in sport psychology* (pp. 290–313). New York, NY: Macmillan.
- Simonton, D. K. (1999). Talent and its development: An emergent and epigenetic model. *Psychological Review*, 106, 435–457.
- Simonton, D. K. (2003). When giftedness becomes genius? And when not? In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (3rd ed.) (pp. 358–372). NJ: Pearson Education.
- Simonton, D. K. (2005). Giftedness and genetics: The emergent-epigenetic model and its implications. *Journal for the Education of the Gifted*, 28, 270–286.
- Stafford, I. (2005). *Coaching for long-term athlete development: To improve participation and performance in sport*. Leeds: Coachwise 1st4sport.
- Stambulova, N., Alfermann, D., Côté, J., & Statler, T. (2009). Career development and transition of athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7, 395–412.
- Vaeyens, R., Lenoir, M., Williams, A. M., & Philippaerts, R. M. (2008). Talent identification and development programmes in sport: Current models and future directions. *Sports Medicine*, 38, 703–714.
- Válková, H. (2007). Life-span sports career motivation development – phases of transition: Old ideas, new terminology. In Y. Theodorakis, M. Goudas, & A. Papaioannou (Eds.), *12 European congress of sport psychology – FEPSAC* (pp. 322–327). Halkidiki: Aristotle University of Thessaloniki.
- Vičar, M., Protič, M., & Válková, H. (2014). *Sportovní nadání – psychologická perspektiva*. Olomouc: Vydavatelství UP.
- Wylleman, P., & Lavallee, D. (2004). A developmental perspective on transition faced by athletes. In M. R. Weiss (Ed.), *Developmental and exercise psychology: A lifespan perspective* (pp. 507–527). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

Selected sports talent development models

Background: Sports talent in the Czech Republic is generally viewed as a static, stable phenomena. It stands in contrast with widespread praxis carried out in Anglo-Saxon countries that emphasise its fluctuant nature. This is reflected in the current models describing its development. **Objectives:** The aim is to introduce current models of talent development in sport. **Methods:** Comparison and analysing of the following models: Balyi – Long term athlete development model, Côté – Developmental model of sport participation, Csikszentmihalyi – The flow model of optimal expertise, Bailey and Morley – Model of talent development. **Conclusion:** Current models of sport talent development approach talent as dynamic phenomenon, varying in time. They are based in particular on the work of Simonton and his Emergent and epigenetic model and of Gagné and his Differentiated model of giftedness and talent. Balyi's model is characterised by its applicability and implications for practice. Côté's model highlights the role of family and deliberate play. Both models describe periodization of talent development. Csikszentmihalyi's flow model explains how the athlete acquires experience and develops during puberty based on the structure of attention and flow experience. Bailey and Morley's model accents the situational approach to talent and development of skills facilitating its growth.

Keywords: sports talent, skills, flow, peak performance, deliberate play, deliberate practice